

PSIXIK JARAYONLAR TALQIHIDA FENOMENOLOGIK YONDASHUV MOHIYATI

Salomova Mohinabonu O`Tkir Qizi

BuxDU Psixologiya (faoliyat turlari bo'yisha) mutaxassisligi magistri

Annotatsiya: maqolada gumanistik psixologiya mazmunida fenomenologik yondashuv mohiyati, insonning doimo o'zgarib turadigan, shaxsiy, sub'ektiv tajribalari asosida dunyoni bilish jarayoniga munosabati masalalari o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: gumanizm, psixologiya, ekzistensializm, fenomen, bilish jarayonlari, dunyoqarash, xulq-atvor.

СУТЬ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПСИХИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ

Аннотация: в статье отражена сущность феноменологического подхода в содержании гуманистической психологии, вопросы отношения человека к процессу познания мира на основе его постоянно меняющихся, личностных, субъективных переживаний.

Ключевые слова: гуманизм, психология, экзистенциализм, феномен, познавательные процессы, мировоззрение, поведение.

THE ESSENCE OF THE PHENOMENOLOGICAL APPROACH IN THE INTERPRETATION OF MENTAL PROCESSES

Annotation: the article reflects the essence of the phenomenological approach in the content of humanistic psychology, the questions of a person's attitude to the process of knowing the world on the basis of his constantly changing, personal, subjective experiences.

Key words: humanism, psychology, existentialism, phenomenon, cognitive processes, outlook, behavior.

Gumanistik psixologiya va ekzistensializm falsafasining intellektual hamjamiyati, shuningdek, shaxsni tushunish uchun uni o'rganishga fenomenologik yondashuv eng mos ekanligiga ishonch bilan namoyon bo'ladi. "Hozirgi-kelajak" o'qining ahamiyati ushbu yo'nalishni taqdim etgan psixologlarning ushbu yondashuvga sodiqligining dalillaridan biridir.

Psixologiyada fenomenologik usulning talqini insonning xatti-harakatlarini faqat uning sub'ektiv idrok etish va voqelikni bilish nuqtai nazaridan tushunish mumkin degan fikrga asoslanadi.

Har bir inson boy, doimo o'zgarib turadigan, shaxsiy, sub'ektiv tajribalar dunyosida yashaydi, unda u markaziy o'rinni egallaydi. Har bir inson dunyoni sub'ektiv ravishda idrok etadi va u uchun haqiqiy narsa shundaki, u o'zining ichki koordinatalar tizimida yoki sub'ektiv dunyoda mavjud bo'lib, har qanday vaqtda amalga oshiriladigan hamma narsani o'z ichiga oladi.

Bundan kelib chiqadiki, sub'ektiv idrok va tajriba nafaqat insonning shaxsiy haqiqatini ifodalaydi, balki uning harakatlari uchun asos yaratadi. Boshqacha qilib aytganda, bu insonning tashqi xulq-atvorini aniqlashda asosiy rol o'ynaydigan shaxsning ichki ma'lumot doirasi (yoki haqiqatni anglashning sub'ektiv qobiliyati).

Shuni ta'kidlash kerakki, XX asrning ikkinchi yarmida fenomenologik yondashuv nafaqat psixologiyada, balki gumanitar bilimlarning ko'plab sohalarida keng tarqalgan va xilma-xil talqinlarga ega bo'ldi. Bular, masalan, germenevtika va fenomenologik sotsiologiya.

Biz yuqorida bayon qilgan pozitsiya ramziy interaksionizmning kashfiyotchisi Uilyam Tomas tomonidan "vaziyatni aniqlash kontseptsiyasida ilgari surilgan tezisga deyarli to'liq mos keladi.

R.Merton ushbu tezisni Tomas teoremasi deb atadi. Unda shunday deyilgan: "agar vaziyat haqiqiy deb ta'riflangan bo'lsa, unda uning oqibatlari haqiqiydir".

Sotsiologiya doirasida bu shuni anglatadiki, ma'lum bir sub'ektiv talqin yangi ob'ektiv muhitning paydo bo'lishini nazarda tutadi va ob'ektiv ravishda u o'zaro ta'sir ishtirokchilariga taqdim etiladi va dunyoni amaliy o'zgartirishga qaratilgan harakatlarida chinakam ob'ektiv timsolga ega bo'ladi.

Psixologik talqinda moddiy yoki ob'ektiv haqiqat bu ma'lum bir vaqtda odam tomonidan ongli ravishda qabul qilingan va talqin qilingan haqiqat. Insonning his-tuyg'ulari haqiqiy dunyoning bevosita aksi emas; haqiqiy haqiqat-bu reaktiv organizm tomonidan kuzatiladigan va talqin qilinadigan haqiqat. Shuning uchun har bir inson haqiqatni o'zining sub'ektiv idrokiga ko'ra izohlaydi va uning ichki dunyosi faqat o'zi uchun to'liq mavjuddir.

Bundan psixologiya predmeti va usullarining o'zgarishi to'g'risida xulosalar kelib chiqadi. Gumanistik psixologlarning fikriga ko'ra, psixologiya uchun asosiy

faktlar insonning sub'ektiv tajribasini beradi. Odamlarni shaxsiy dunyosiga murojaat qilmasdan tushunish mumkin emas. Psixolog uchun sub'ektiv tajriba kuzatilgan xatti-harakatlardan ko'ra muhimroqdir.

Agar inson nima uchun bu tarzda o'ylayotganini, his qilayotganini va o'zini tutishini tushuntirmoqchi bo'lsak, uning ichki dunyosini tushunishimiz kerak. Xulq-atvorni tushunish uchun faqat sub'ektiv tajriba muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun psixologik tadqiqotning eng muhim jihati insonning sub'ektiv tajribalarini o'rganishdir - axir, oxir-oqibat, xatti-harakatlar uchun faqat shu tajribalar javobgardir.

Skinner va zamonaviy bixeviorizmdan farqli o'laroq, ular, agar biz uning xatti-harakatlarini faqat ob'ektiv vaziyatga munosabat sifatida o'rgansak, biz hech qachon odamning harakatlarini etarli darajada tushuntira olmasligimizni ta'kidlaydilar. Biz har doim insonning ichki mohiyatini ko'rib chiqishimiz va dunyoni uning ko'zlari bilan ko'rishga harakat qilishimiz kerak.

Fenomenal maydon shaxsning samimiy, shaxsiy dunyosi bo'lsa-da, biz bu dunyoni insonga ko'rinadigan tarzda, shaxsning o'zi unga beradigan psixologik ahamiyatga ega bo'lgan tarzda idrok etishga harakat qilishimiz mumkin. Shuning uchun psixologiya sohasidagi tadqiqotlar ichki sub'ektiv tajribaning mazmunini tushunishga qaratilgan maqsadli, yaxshi tashkil etilgan sa'y-harakatlarni aks ettirishi kerak.

Ilm-fanga xizmat qilganda, bu harakatlar laboratoriyada yoki kompyuterda boshlanmasligi kerak. Ilmiy tadqiqot ob'ekti sifatida odamni an'anaviy usullar bilan o'rganish mumkin emas. Odamlarni qismlarga bo'lib o'rganadigan pravoslav yondashuvni odamlarga o'zlarining sub'ektiv tajribalarini yaxlit tarzda ko'rsatishga ruxsat berilgan yondashuv bilan almashtirish kerak.

Maslou, Ollport singari, shaxsni o'rganish ideografik usullar bilan amalga oshirilishi kerak deb hisoblagan. Rojers uchun eng qimmatli ma'lumot manbai terapiya natijasida olingan klinik material edi. Rojersning maslahat va psixoterapiya sohasidagi tadqiqotlari juda katta. U birinchi bo'lib terapevtik sessiyalarning magnit yozuvini ushbu protsedura davomida yuzaga keladigan shaxsiy o'zgarishlarni ilmiy

o'rganish uchun ishlatgan, bu esa klinik davolanish paytida yuzaga keladigan jarayonlarning mohiyatini o'rganishga yordam bergan.

Ko'p jihatdan, uning sa'y-harakatlari tufayli biz psixoterapevtik jarayon haqida biror narsa o'rganishni boshlaymiz. Shaxsning umumiy nazariy konsepsiyasining mavjudligi normalar, patologiyalar haqidagi g'oyalarni o'z ichiga olgan fikrlarning mantiqiy ketma-ketligi bilan tavsiflangan o'ziga xos psixoterapevtik tizimni yaratishga imkon berdi va undan kelib chiqadigan vazifalar va davolash usullari, psixologiyaning boshqa ikki yo'nalishidan farq qiladigan tizim.

Shunday qilib, shaxsiy rivojlanish va xulqatvorning asosiy determinanti sifatida birlamchi drayvlar va ehtiyojlarni ko'rib chiqadigan psixoanaliz va nevroz ularning ongsiz ravishda siljishi va ong bilan ziddiyat natijasida psixoterapiyaning asosiy vazifasi bu mojaroni anglash mantiqan aniq belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Аббаньяно Н. Введение в экзистенциализм. - СПб.: Изд-во «Алетейя», 1998.-506 с
2. Гуссерель Э. Собрание сочинений. Том 3(1).Исследования по феноменологии и теории познания. М.,2001. С 95
3. Volfram E.-M. Psixoterapiyani fenomenologik o'rganish: tajribadan bilim olish usuli. Psixoterapiya: inson haqidagi yangi fan. Moskva - Yekaterinburg.1999. С .361
4. Ғозиев Э, Холмухамедов М, Иброҳимов Х. Психология методологияси // Психология мутахассислиги учун ўқув қўлланма. — Т.: 2002 — 172 б.
5. Назаров АМ, Агамурадов СИ. Особенности психологической защиты личности в подростковом возрасте. Science and Education. 2022 Mar 1;3(2):654-60.